ڕەنگدانەوەی ڕووداوە مێژوویی و ڕامیارییەکانی شۆڕشی کووبا لە هۆنراوەی نوێی کوردییدا.. عومەر عادل عەبدوڵڵا.

(هۆنراوەی “منم کووبا”ی جەلال مەدحەت خۆشناو بە نموونە).

ناونیشانی توێژینەوەکە:

بەهۆی ئەوەی باسمان لەو ڕووداوە مێژوویی و ڕامیاریانە کردووە کە لە هۆنراوەی نابراو ڕەنگیداوەتەوە پەیوەست بە شۆڕشی کووباوە، لەگەڵ ئەوەشدا قۆناغە شیعرەکە قۆناغی شیعری نوێی کوردییە، بە چاکمان زانیوە،” ڕەنگدانەوەی ڕووداوە مێژوویی و ڕامیارییەکانی شۆڕشی کووبا لە هۆنراوەی نوێی کوردییدا (هۆنراوەی “منم کووبا”ی جەلال مەدحەت خۆشناو بە نموونە)” وەک ناونیشانی توێژینەوەکەمان هەڵبژێرین.

ئامانجی توێژینەوەکە:

ئامانجی ئەمە دۆزینەوەی ئەو ڕەهەندە مێژوویی و سیاسیی و ڕۆشنبیرییە، کە لە نێو هۆنراوەکەدا بەدی دەکرێت، چونکە ئەو هۆنراوەییە، زیاد لە خوێندنەوە و ڕەهەندێک لە خۆدەگرێت، هەروەها لە ڕێگەی ئەم ڕەهەندانەوە، دەگەین بە ئاستی ئاگایی و هۆشیاری شاعیر، چۆن ئاشنایەتی لەگەڵ دونیای دەرەوەدا هەبووە.

گیرگرفتی توێژینەوەکە:

لە سەرەکیترین ئەوە گرفتەی هاتەتە پێشمان، بەستنەوەی هۆنراوەکە بووە، بە ڕەهەندە مێژووییەکەی و دیاریکردنی خاڵی هاوبەشی هۆنراوەکەیە، لەگەڵ مێژوویی ئەو ساتەی هۆنراوەکەی تێدا نووسراوەتەوە، ئەمەش لە ڕێگەی پشت بەستن بەو دەقە مێژوویانەی، کە باس لەو ڕووداوانە دەکەن.

گرنگی توێژینەوەکە:

گرنگی ئەم توێژینەوە لەوەدایە، کە ئاستی مرۆڤدۆستی و ئاگایی شاعیرمان بۆ دەردەخات، لەلایەکی تریشەوە، خوێنەر دەتوانێت لە ڕێگەی خوێندنەوەی ئەم توێژینەوە زانیاری لەبارەی شۆڕشی کووبا دەستبکەوێت، چونکە لەگەڵ توێژینەوەکەدا، چەند زانیارییەکمان لەبارەی ئەو شۆڕشەوە خستۆتەڕوو، کە پەیوەندییان بە هۆنراوەکەوە هەیە.

پەیکەری توێژینەوەکە:

توێژینەوەکە، بەشێوەیەکی گشتی دابەشبووە بەسەر دوو بابەتدا، لە بابەتی یەکەمدا چەمک و زاراوەی شۆڕشمان ڕوونکردۆتەوە و بە خوێنەرمان ناساندووە، لە بابەتی دووەم خوێندنەوەیەکی مێژوویی و سیاسی و ڕۆشنبیریمان کردووە، بۆ دەقەی ئاماژە پێکراو.

پێشەکی:

ئەگەرچی گەلی کورد هەمیشە کۆڵەکەی ئازار و باری ڕەزاگرانی داگیرکاری و زۆرداری بەسەر شانەوە بووە، بەڵام هەرگیز ئەمە نەبووەتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ئازار و چەوسانەوەی گەلانی تر دونیای لە بیر بەرێتەوە، چوون مارانگەستەیەک دەزانێت، دۆخ و حاڵی کەسێک کە مار گەستوویەتی لە چ دۆخ و ئازارێک دایە. شاعیرانمان, هەرچەندە وەکو پیوەست ئاوڕییان لەو ئازارە و برینە داوەتە کە کورد بە دەستی گەلانی تر چەشتوویەتی، بەڵام لە پاڵ ئەمەشدا، هەمیشە خەمی ئەو گەلانەیان خواردووە، کە ژێردەست و ستەم لێکراون.

لەم قۆناغە شیعرەدا، واتا لە شیعری نوێی کوردییدا، چەندین شاعیرمان هەن، کە ڕووداوە مێژوویی و ڕۆشنبیری و ڕامیاری ئەو سەردەمە لە نێو هۆنراوەکانیاندا جێی خۆی کردۆتەوە و بەشێکی فراوانیان لە پەیکەری هۆنراوەکانیاندا پێکهێناوە. تەنانەت هەندێکیان کەوتوونەتە ژێر ئەو بۆچوونانەوە هەندێک لە هۆنراوەکانیان لە ژێر ڕۆشنایی ئەو بۆچوونانە نووسیوەتەوە.

ڕەنگە گرنگترین پاڵنەر وای لە شاعیر کردبێت، دەست بەرێت بۆ ئەم بابەتە ئەو ئەزموونە خراپەیەتی، لەگەڵ دیکتاتۆر و داگیرکەران بینیوتی، چۆن گەلی کورد درێژایی مێژوو ڕووبەرووی داگیرکاری بوونەتەوە و ئەم پرۆسەش هەتا ئەمڕۆ بە نێو شادەماری مێژووماندا بڵاوبۆتەوە. نووسەران و هۆزانڤانمان هەمیشە سووتوی ئەو دووکەڵە ئاسمانی پەیڤ و هۆنراوانەی تەنیوە. گەرچی ئەم هۆنراوە، لە ڕووی هونەرییەوە چێژێکی ئەوتۆ بە خوێنەر نەدات، بەڵام ئەگەر ئەمە وەکو

هەڵوێستێک لەبی بەوانین، ئەوە ئەوپەڕی ترۆپکەی مرۆڤدۆستی و خەمخۆری شاعیر پیشان دەدات، بۆ گەلێک کە نەک چەندین وڵات، بەڵکو چەند کیشوەرێکی لەوە دوورە و ڕەنگە کەمترین تاکەکانی ئەو نەتەوەیە وشەی کورد و نەتەوەی کوردیان پەردەی گوێیانی نەلەراند بێت.

زاراوە و چەمکی شۆڕش:

شۆڕش جووڵانەوەیەکی کۆمەڵایەتییە، هەندێکجار لە کۆمەڵگەدا ڕوو دەدات، وەک شۆڕشە نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکان، هەندێکجاریش وەک هەندێکجار لە ئاستی تاکەکەسێک ڕوودەدات، بۆ نموونە وەک شۆڕشە زانستییەکان، کە جاری وا هەیە، زانایەک داهێنانێکی پیویست و گەورە دەکات، یان تیۆرێکی تر ڕەت دەکاتەوە، ئەمە بە شۆڕشێکی زانستی دادەنرێت.

جگە لە زاراوەی (شۆڕش)، هەندێکجار نووسەران و توێژەران زاراوەی (ڕابوون) بەکاردەهێنن، بەڵام ڕابوون بە لە فەرهەنگی خاڵدا بە مانای (هەستان)دێت، لە فەرهەنگی هەمبانەبۆرینەشدا لە بەرانبەر (هەستان) و (بەرزبوونەوە) دانراوە. لە زمانی عەرەبییدا, بەرانبەر ئەم زاراوە لە زمانی کوردییدا زاراوەی (ثورة) بەکاردەهێنرێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە زمانی ئینگلیزی(revolution)ی پێدەوترێت و دەتوانین لە ڕێگەی گەڕان لەم وشەوە, سەرداوێکمان دەستکەوێت و بتوانین زانیاری باشمان دەستکەوێت.(revolution) واتا زاراوە ئینگلیزییەکە "بۆ یەکەم جار لەلایەن کۆپەرنیك بە مانای جموجوڵی ئەستێرەکان و هەتاو لە زانستی ئەستێرەناسیدا بەکاربراوە. (شۆڕشی زانستی و شۆڕشی هاوینی) دواتر لە سەدەی ١٧ لە ئەوروپا، واتایەکەی تازەی لە خۆوەگرت و مانای ڕابوونی سیاسی و کۆمەڵایەتی مانا کراوەتەوە. ئینجا بە واتای سوڕانێکی بنەڕەتی لە: شێوازی بەرهەمهێنان (وەک شێوازی شۆڕشی پیشەسازیی و شۆڕشی تەکنەلۆجی) یان وەچەرخانێکی بنیاتنەری کۆمەڵایەتی و سیاسی(وەک شۆڕشەکانی فەرەنسە و سۆڤیەت و ئێران) وە لایەنێک لە ژیانی کلتووری و فیکری (وەک شۆڕشی زانستی و شۆڕشی کەلتووری) لێک دراوەتەوە."(ئەحمەد شەبانی،٢٠٣:٢٠١٠)

ئەم زاراوەیە، لە فەرهەنگە ڕامیاری و کۆمەڵایەتی و مەعریفییەکاندا بەدی دەکرێت، بەڵام زیاتر لە نێو ڕامیاریدا زیاتر تیشکی دەخرێتە سەر، هەر بۆیە لە ناساندنی شۆڕشدا وتراوە:"شۆڕش بزووتنەوەیەکی ڕامیارییە، کە بە واتای گۆڕانی ڕیشەیی هەلومەرجی باو لە هەموو

بوارەکاندا دێت و زۆرجار توندوتیژی لە خۆدەگرێت"(زوروز حنان، ٢٠١٥:٦) دیارە ئەم توندوتیژیە، لە ئەنجامی بەرکەوتنی دوو بەرەوە ڕوو دەدەن، واتا بەرەی گۆڕانکاریخواز کە ئەو بەرەیە دەیانەوێت شۆڕش بکەن و شێوازی ئەو چوارچێوەی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی و زانستییە بگۆڕن، لە هەمان کاتدا بەرەی نەگۆڕ ئارەزووی ئەو گۆڕانکاری ناکەن، بە هەر هۆکارێک بێت، بۆیە لە ئەنجامی ئەمەدا، بەرکەوتن ڕوو دەدات و هەندێکجاریش توندوتیژی لێ دەکەوێتەوە.

شۆڕش لە ئاستی نەتەوەی و ڕامیاریدا، وەک هەڵوێستێکی ڕامیاری و نیشتمانی"لقێکە باس لە کودەتا و ڕاپەڕین و نافەرمانی مەدەنی دەکات "(الهواری بلحاج، ٢٠٢٢:٤٧٣) بەو واتای هەر یەک لەو چالاکییانەی وەچەی شۆڕشن و هەچ کاتێک گەل و میللەت بە توڕەی و نیگەرانی و ناڕەزایەتی دووگیان دەبن، ئەو شۆڕش و ڕاپەڕین و کودەتا لە دایک دەبن. هەموو پێشکەوتن و گۆڕانکارییەکانی دونیا، منەتباری شۆڕشەکانن، چونکە"شۆڕش تاکە ئامرازێکە کە پرۆسەی پێشکەوتن و گەشەسەندن و گۆڕانکاری خێراتر دەکات"(د.یاسر العلوي،٢٠١٤:٢٨)کەواتە شۆڕش دەبێتە هەوێنی نەشونماکردنی چەندین پێشکەوتن و جوڵانەوەی نوێ لە ئاستی کۆمەڵایەتی و ڕامیاری و ئابووریدا، چونکە پردێک دەڕوخێنێت و پردێکی نوێ دروست دەکات، کلاویەک دەڕوخێنێت و کۆشکێکی تر دروست دەکات، ئەمەش ئەو دەمە دێتە دی کە شۆڕشگێران لەگەڵ شۆڕشەکانیان ڕاستگۆبن و ناپاکی لە ئامانجەکانی شۆڕش نەکەن.

هەمیشە کۆمەڵگە ئاراستەکەر و هەڵسوڕێنەر سووکانی شۆڕشە و هەر کۆمەڵگەشە پشکی سەرەکی دەرئەنجامەکانی شۆڕشی بەردەکەوێت، ئەگەر باش بێت و ئەگەر خراپ، هەربۆیە "(شۆڕش)سەرەتا چەمکێکە هەریەکێک لەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتیانە دەکۆڵینەوە."((جلال درخشه، مهدي سیاوشي،١٣٩٢:٩٠) واتا ئەگەر ئێمە بمانەوێت لە هۆکارەکانی شۆڕش بکۆڵینەوە، ئەوە سەرەتا دەبێت لە هۆکارەکانی توڕەی و خواستی کۆمەڵ بۆ شۆڕش بکۆڵینەوە و تانوپۆی ئەوە کاریگەری کۆمەڵایەتی و دەروونییانە بکەین کە لە پشت شۆڕشەوە خۆیان حەشارداوە.

ئەم چەمکە، (مەبەست لە چەمکی شۆڕش) بە دەرئەنجامی ئەو ناڕازی بوون دەگەینێت, لەو دۆخەی کە مر□ق تیایەتی و دەی□و□ئ□ت تاز□گ□ری□ی□ک یان گۆڕانکاری□ی□ک دروست بکات، دیارە"گۆڕانکاری بەشێکی نەگۆڕی ژیانی مر□ق□ و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش هەر لە سەرەتای دروست بوونی مر□قایەتیەوە هەوڵی دۆزینەوەی زیان و سودەکانی ئەو گۆڕانکاریانە و بەکارهێنانی بۆ پێشکەوتنی ژیانی خۆی

داوە. ئەستا، ئەم گۆڕانکاریانە دەتوانن لە بوارە جیاوازەکانی ژیاندا بن، لەوانە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، هونەریی."(اصر جمالزاده، محمد باقر باباهادي، رضا فيضي،١٣٩٦:١٠٦) کەواتە: خواستی شۆڕش خواستی گۆڕانکارییە لەو دۆخە کە ئەستا تیایەتی و کەسانی شۆڕشخواز خواستی گۆڕانکارییان هەیە لەو دۆخەی کە خۆیان پێیان خراپە بەرەو دۆخێکی باشتر.

شۆڕشی کووبا(1953-1959) و ڕەنگدانەوەی لە هۆنراوەی (منم کووبا)ی (جەلال مەحدحەت خۆشناو)دا:

لە ئێستادا، کووبا وەک وڵاتێکی سەربەخۆ و خاوەن ئاڵا و سنووری خۆی مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. ئەم ولاتە دەکەوێتە کیشوەری ئەمریکای باکوورەوە، ئەم کیشوەرە" بە سێیەم قارەی جیهان دادەنرێت لە ڕووی ڕووبەرەوە لە دوای (ئاسیا و ئەفریقا)"(علی موسى، محمد الحمادي، ٢٠٠٩:١٣) ئەگەر لە نەخشەی شوێنکەوتەی ئەم وڵاتە بڕوانین، ئەوە دەبینن لە شێوەی دوورگەیەکدا دەردەکەوێت، لە باکوورەوە ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە خۆ گرتووە و لە باشوورەوە وڵاتی جامایکا لە نەخشەکەدا دەردەکەوێت، هەروەها باشووری ڕۆژئاواوە دەریای کاریبی خۆی دەبینێتەوە. ڕۆژهەڵاتەوە، وڵاتی هایتی بەدی دەکرێت و لە ڕۆژئاواشەوە کەنداوی مەکسیک و وڵاتی مەکسیک بوونیان هەیە.

سەرەتا دەرکەوتن و دۆزینەوەی وڵاتی کووبا دەگەڕێتەوە، بۆ سەرەتاکانی دۆزینەوەی کیشوەری ئەمریکا، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ گەڕیدەی ئیتاڵی (کریستۆفەر کۆلۆمبیس)
(١٤٥١- ١٥٠٦)" کاتێک کەشتییەکەی (سانتا ماریا) لە کەناراوەکانی کوبا لە ئۆکتۆبەری ساڵی ١٤٩٢ لەنگەری گرت"(د.عبدالحسين شعبان،٢٠١١:٩) دۆزینەوەی ئەمریکا لەلایەن کۆلۆمبیسەوە، لە زیانی کووبا شکایەوە، چونکە هەر کۆلۆمبیس لەوێدا دەڵێت:"(ئەم جوانترین شوێنە کە مرۆڤ چاوی پێی هەڵبێ)هەر ئەمەش وای لە کۆلۆمبیس کرد کە گەڕایەوە ئیسپانیا دوای لە کاربەدەستانی ئیسپانیا کرد بە دەست بەسەرا گرتنی ئەوروپا، زۆر باسی خۆشی و کوبا و کەشوهەوای سروشتی بۆ کردن تا لە کۆتایدا وایکردن دەست بەسەر کوبادا بگرن"(عبداللە محمد علي، ١٩٨٤:١٨)

کووبا، یەکێکە لەو وڵاتانی کە لە سەدەکانی ڕابردوودا، ڕووبەڕووی لەشاوی داگیرکاری دوو دەوڵەت بۆتەوە، ئەوانیش ئیسپانیا و ئەمریکان. وەک پێشتر ئاماژەمان پێکرد، داگیرییەکەی ئیسپانیا

دەگەڕێتەوە بۆ دۆزینەوەکانی کۆلۆمبیس و سەرسامبوونی ئەو گەڕیدە بەو ناوچانە. پاشان ئەمریکییەکان دێن ئیسپانیاییەکان وەدەر دەنێن و خۆی دەسەڵات دەگرنە دەست.

شاڵاوی دووەمی داگیرکاری کووبا، کە لەلایەن ئەمریکاوە ئەنجام دەدرێت، دەنگدانەوەیەکی جیهانی بەدوای خۆیدا دێنێت، کە زۆر لە نووسەران و شاعیرانی دونیا هەڵوێستیان هەبووە بەرانبەری. شاعیرانی کوردیش لەبەر ئاگادارییان لە ڕووداوە سیاسییەکانی دونیا و هەست کرد بەو ستەم و نادادییە دەکەن دەرحەق بە گەلی کووبا دەکرێت، لە ڕێگە هۆنراوەکانیانەوە گوزارشتیان لەو دۆخە کردووە. یەکێک لە دیارترین ئەو شاعیرانەش، (جەلال مەدحەت خۆشناو)ی شاعیرە، کە بەرگریکردن لە دۆزی گەلی کووبا لە هۆنراوەکەیدا ڕەنگداوەتەوە. هۆنراوەکە بەم چەشنەیە:

منم کووبا…

من ناترسم لە ڕەشەبا
نەترساوم تاکوو ئێستا
لە نۆکەرانی (پاتیستا)
جەهان وا دەکاتن باسم
بە دەیان هەڵیاندەواسم
ئەوانی تریان کە ماون
وەک قەڵەڕەش بەدیار داون
منم هێزی گەلی کووبا
(ئەمریکا نەء، کووبا)
دیارە کەوا من ناترسم
چونکە میللەتە هاوپرسم
بە هێزی بازوو بە تینم
ئمپریالیست دەهەژێنم
بە لشکری میلیشیا هەر
نۆکەران دەکەم دەربەدەر!
با ئەمریکا…
تۆپ و سوپا هەر تەرخان کا
بۆ زەوی و خاک داگیرکردن
کەچی دەڕوا بە ڕێی مردن!
کوا پڵنگی کاغەز دەتوانێ
ڕێگە و شوێن بە گەلان دانێ
بە سەر گەلان هیچ ڕێت نابێ

گورگێ لە پێستەی مەڕدا بێ!
منم هاوڕێی گەلان: کووبا
نامترسێنێ سوپا و بومبا
چونکە من زۆر چاک دەزانم
چی دەکەم بۆ نیشتمانم
بەدەستە کارگە دەرکردن
لە ژێردەستی و داگیرکردن
بە هەموو گەلێ نەبەزم
بۆیە دەڵێم: کووبا ئەزم!

ئەم هۆنراوەیە، باس لەو دۆخە ڕامیاری و ئالۆزییەی وڵاتی (کوبا) دەکات، کە لە سەردەمی دەسەڵاتی دیکتاتۆری (فۆلگیسینۆ پاتیسا) چێشتوویەتی، چونکە ئەم دیکتاتۆرە وەک خزمەتکاری ئەمریکا ژیاوە، بەو پێیەی ئەو کاتە کوبا خاوەندارێتی ئەمریکا بووە،چونکە"(باتیستا) بەوە ناسراو بوو، کە پیاوی ئەمریکا لە هاڤانا کە بەرژەوەندییەکانی دەپارێزت. لە ماوەی دەسەڵاتدا، بارودۆخی کۆمەڵایەتی تێکچوو، هەروەها بەکارهێنانی سەرکوتکردنی دڕندانە بەرامبەر بە هەر بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتی دژی. باتیستا هەروەها ئاسانکاری بۆ کۆمپانیا ئەمریکییەکان دەکرد کە پیشەسازییەکانی کوبایان کۆنترۆڵکرد و داوای یارمەتی لە کەسایەتییە گشتییەکان کرد کە یارمەتیان داوە لە بارەی بەدامەزراوەیکردنی گەندەڵییەکانیی"(کاتي ماريا سولورزانو سیدینیو،٢٠١٥:٧١). ڕەنگە کاریگەرترین هۆکاری کەوای کردبێت ئەمریکا دژی ئەو شۆڕش بوەستێتەوە، ترسی لە دروستبوونی دەوڵەتێکی شیوعی بووە، چونکە شیوعیەت بو واتا فراوانەکەی"پێڕەوێکە لەسەر بنەمای هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی تاک و مافی هاوبەشی خەڵک لە پارە و ژناندا. مرۆڤەکان لە کۆمۆنیزمدا هاوبەشن لە پارە و ژن و سەروەت و سامان و دەستخستنی دیکەدا."(محمد بن ابراهيم بن الحمد، ٢٠٠٣:١٠). ئەو دەمە شۆڕشی کووبا لەسەر بنەمای هزرێکی شیوعی بوو و ئەمریکاش وەک بەرەی سەرمایەداری دژی ئەو شۆڕشە وەستاتەوە، “چونکە ٧٥٪ی زەوییەکانی بە حکومەت و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ئەوەی تر بۆ دانیشتووان بووە."ویکیپیدیا عەرەبی) ترسی ئەمریکا لەو بیرە شیوعیەتەکە بوو، کە وا خەریکە پەیتا پەیتا لە کووبا سەرهەڵدەدا، بۆیە لە ئەنجامدا خەڵکی کووبا هەستاون بە هەڵگیرسانی شۆڕش دژ بەم دیکتاتۆرە.

ناونیشانی هۆنراوەکە (منم کووبا)یە، ئەو (منم)ە بۆ ناساندن

دەگێڕێتەوە، واتا من تەنها خاوەنی خەمم، نەک کەسیتر، دیارە ئەمەش ئاماژەیەکە بە ئەو هەموو پێشیلکاریانەی کە ئەمریکا لە کووبا ئەنجامی داوە، لە ساڵانی پەنجا و شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، چونکە وەک گوتمان لە سەردەمەدا کووبا لە ژێر هەژموون و دەسەڵاتی ئەمریکادا بووە و بە موڵکی زانیوە.

ئەوە جێی سەرەنجە، کە ئەم شۆڕشی کوبا لەو سەردەمەی خۆیدا لە هەموو دونیادا ڕەنگ و بۆی خۆی دابوەوە و کارتێکردنێکی تەواوی هەبوو لەسەر گەلانی هەموو دونیادا، بە تایبەتی ئەو گەلانی ژێردەستن، هەر بۆیە شاعیر دەڵێ:

جەهان وا دەکاتن باسم

شۆڕشی کوبا و گیڤارای شۆڕشگێڕ, ئەو دەمە لە هەموو جیهاندا بڵاوبۆتەوە و هێمای ڕزگاری و سەربەستی بوو و لە دونیادا دەنگیان دابووەوە و کاریگەری خۆیان هەبوو. ئەم کاریگەریش لە ئاستی ڕۆشنبیری و سیاسیدا ڕەنگدانەوەی خۆی هەبوو، ئەم هۆنراوەش نزیکترین و دیارترین نموونەی ڕەنگدانەوەی ئەو لە هزر و ڕووداونەیانە لە نێو وێژەوانی کوردیدا، کە بریتیی بوو لە دەنگ و زمانی ئەوسای شۆڕشی کووبا لە کوردستاندا.

هەروەها شاعیر دژی ئیمپریالیزم وەستاوەتەوە، لە هۆنراوەکەدا، چونکە" کووبا دەوڵەتێکی بچووکە و ئابووریەکەشی، سەرجەم ئەو دەوڵەتانەی کە کۆلۆنیالیزم و ئیمپریالیزم داگیری کردون و ماوەی چەند سەدەگەل چەوساندووەتی و ئابووریەکەشی دواکەوتووە"(چی گیڤارا،٢٠٠٦:٩)بەڵام"بەڵام ئیمپریالیزم هەرگیز نەیتوانیوە ملکەچی بکات و ئەمە زۆر گوێ بەو ئاستەنگانە ناداەین کە وەبەر هەڵێ و ئاراستەیەکی ڕاست و دروست شۆڕشگێڕانە ڕووبەڕوومانی دەکەنەوە(سەرچاوەی پێشوو،٩-١٠) دیارە ئیمپریالیزمیش بریتییە لەوەی کە دەسەڵاتێک لە شێوازدا سەربەخۆ بێت و خاوەن خاك و ئاڵا و وڵاتی خۆی بێت، بەڵام لەلایەن دەوڵەتێکی ترەوە ئاراستە بکرێت، لە هەموو ڕوویەکەوە، بە تایبەتی لە ڕووی دارایی و ئابوورێکەوە، بۆیە ئەو کات، کووبا وەک دەوڵەتێکی سەربەخۆ بوو و خاوەن سەرۆک و خاکی خۆی بوو، بەڵام لەلایەن ئەمریکاوە ئاڕاستە دەکرا، بۆیە شاعیر دەڵێت:

دیارە کەوا من ناترسم
چونکە میللەتە هاوپرسم

بە هێزی بازوو بە تینم
ئەمپریالیست دەهەژێنم

شۆڕشگێڕانی ئەو کاتەی کووبا هەرچەندە لە ڕووی سەربازی و چەک و تاخمەوە، بەرانبەر بوون لەگەڵ دەسەڵاتدا و لە هەمان کاتیشدا ئەو دەسەڵاتە لەلایەن ئەمریکاوە پاڵشتی دەکرا، بەڵام هەرگیز کۆڵیان نەدا و خۆی نەدا بەدەست باهێزە دیکتاتۆریەتەوە و ملکەچ نەبوون، بۆیە لە ئاماژەدان بەم هەڵوێستەی ئەو شۆڕشە، شاعیر دەڵێت:

بە لەشکری میلیشیا هەر
نۆکەران دەکەم دەربەدەر!
با ئەمریکا…
تۆپ و سوپا هەر تەرخان کا
بۆ زەوی و خاک داگیرکردن
کەچی دەڕوا بە ڕێی مردن!

ئەم دێڕە ئاماژەیە بە ئەوەی کە ئەمریکا لە ڕێگەی سووپاکەیەوە ڕاستوخۆ بەشداری نەکردووە، بەڵکو پاڵپشتی دەسەڵاتی ئەوسای کووبای کردووە، چونکە ئەمریکا لە ڕێگەی سەربازییەوە ویستوویەتی شۆڕشەکە لەناوبەرێت، هەربۆیە"ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا سەرەتا بژاردەی سەربازیی گرتەبەر بە مەبەستی لەناوبردنی شۆڕش، بۆیە مەشق و ڕاهێنانی بە ژمارەیەک سەربازی گەورەی بەکرێگیراو کرد کە لە ئەمریکا نیشتەجێبوون، لەوانە بوون کە دوژمنانی شۆڕش بوون، بە نیازی داگیرکردنی کووبا و لەناوبردنی شۆڕشەکە. ئەم هێزانە بە هاوکاری هەواڵگری ئەمریکا لە کەناری (هیەرۆک)لە ناوچەی (کەنداوی بەراز) لە کەنارەکانی کوبا، دوای ئەوەی بە فڕۆکە ئەمریکییەکان نیشتنەوە هێرشێکی بەرفراوانیان کردە سەر ئەم ناوچەیە، ئۆپەراسیۆنی نیشتنەوەیان ئەنجامدا و لەگەڵ سوپای یاخیبوو، ئەو شەڕە سێ ڕۆژ بەردەوام بوو، داگیرکردنی کووبا لە ڕێگەی کەنداوی بەرازەکانەوە شکستی هێنا"(نوال صالح،٢٠١٩:٦٥) ئەم شکستە شکستی ئەمریکا بوو، چۆن ئەو هێزانە لەلایەن ئەمریکاوە ئاراستە دەکران و چەک و تەقەمەنیان بۆ تەرخان دەکرا، بۆ لە ناوبردنی شۆڕش.

“پاتیستا بە ڕووکەشی دەستوور و دیموکراسی حوکمڕانی دەکرد، پاشان ساڵی ١٩٤٤ دەستبەرداری حکومڕانی بوو. پاش ئەوەی وازی لە حوکمڕانی هێنا، ل ویلایەتی فلۆریدا گیرسایەوە. لەسەر بانکی ئەمریکی چووە بە قبوڵکردنی ناوڕاستی تاوان و لە پەیوەندییە بەرژەوەندیدارەکاندا پەیوەندی بەوەوە هەبوو. لە دوای هاتنی بۆ میامی، لە ساڵی ١٩٤٤ تا

ڕۆیشتنی لە ساڵی ١٩٥٣ کاتێک ئەمریکا جارێکی تر هەڵیبژارد، بە دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵات لە دوورگەی کوبا لە ڕێگەی کودەتایەکی سەربازی کۆتایی بە دەسەڵاتی (کارلۆس) هێنا و بانگەشتی پاتیسای کرد، بە دەستبەسەرداگرتنی دەسەڵات لە ١٠ی ئازاری ١٩٥٣ بە پێڕەوکردنی سیاسەتێکی تایبەت، کە خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا دەکات لە وڵاتەکەیدا، بەبێ بەرژەوەندی گەلەکەی، تا بەرژەوەندی هاوبەشە ئەمریکییەکان بەرزەفتی 90%ی کێڵگە و کارگەکان و 40%ی پیشەسازی شەکر و 80%ی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و 50%ی هێڵی ئاسن و هەموو پیشەسازییەکانی نەوت بە بەشداری هاوبەشەگە بەریتانییەکان."(محمد احمد طویر،١٩٩٧:٢٥١) کەواتە: ئەو دەمە زۆربەی ناوەندە بازرگانی و ئابوورییەکانی کووبا لە ژێر هەژموون و داگیرکاری ئەمریکادا بوو. شاعیر درکی بەم نادادپەرییە کردووە و وتویەتی:

بەدەستە کارگە دەرکردن
لە ژێردەستی و داگیرکردن

واتا: با هەمووان بە گیانێکی شۆڕشگێڕانەوە، هەوڵ ئەو کارگە و هاوبەشگانە بدەین، کە لە ژێر هەژموون و دەسەڵاتی داگیرکەران دایە.

ئەنجامی توێژینەوەکە:

لە ئەنجامدا گەیشتین بەوەی کە شاعیر بەهۆی ئەو دونیابینی و خەمخۆری لە ئاستە هەموو گەلانی دونیادا هەیبووە، لەم هۆنراوەدا ئاوڕی لە شۆڕشی کووبا داوەتەوە و لەو ڕێگەوە ویستویەتی ئەو شۆڕشە بە خوێنەرانی کوردزمان ئاشنا بکات. هەروەها پێویستە ئەوەش بڵێین: کە شاعیر چەند ڕەهەندێکی سیاسی و مێژوویی ئاوێتەی هۆنراوەکەی کردووە و ئەمەش لەو ڕووانەوە خوێندنەوەمان بۆ کردووە و گەیشتوینەتە ئەو ئەنجامەی کە شاعیر ئاگاداری دۆخی ڕامیاری و مێژوویی ئەوسای کووبا بووە.

عومەر عادل عەبدوڵڵا

-————

سەرچاوەکان

سەرچاوە کوردییەکان:

١.چی گیڤارا، و:سامان عەلی حامید،٢٠٠٦، ڕۆژانی بۆلیڤیا، چاپی یەکەم، خانەی چاپی ڕۆژنما، سلێمانی.

٢.عبداللە محمد علی،١٩٨٤،شۆڕشی کووبا، چاپخانەی (حوادث)، بەغدا.

٣.الدکتور علی موسی، محمد الحمادي،٢٠١٠،و:ڕێباز لقمان مصطفی،جوگرافیای ئەمریکای باکوور،چاپی یەکەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی.

٤.ئەحمەد شەبانی،٢٠١٠، فەرهەنگی زانستی سیاسی، چاپی یەکەم،دانشگای کردستان، سنە.

٥. شێخ محەمەدی خاڵ، ٢٠٠٥،فەرهەنگی خاڵ، بڵاوکراوەی ئاراس،چاپی یەکەم، هەولێر

٦. عبدالرحمن شرفکندی، ١٩٩٠،هەنبانە بۆرینە، فرهنگ فارسی-کردی»، ویراستیار: محمدماجد مردوخ روحانی، انتشارات سروش، تهران

سەرچاوە عەرەبییەکان:

١. محمد امحمد الطوير،١٩٩٧تاريخ حركات التحرر من الاستعمار في العالم خلال العصرا لحديث ، منشورات تانيت ، ا لر باط.

٢.نوال صوالح،٢٠١٩، الحركات تحرر في امريكا لاتينية، ثورة كوبية ١٩٥٩ نموذجا،مذكرة ماستر، جامعة خيضر محمد بسكرة.

٣.زوزور الحنان،٢٠١٥، حقيقة الثورة جويلية١٩٥٢المصرية، مذكرة ماستر، جامعة خيضر محمد بسكرة.

٤.د.ياسر علوي،٢٠١٤، معجم المصطلحات السياسية، معهد البحرين للتنمية السياسية.

٥. الهواري بلحاج،٢٠٢٢، ثورات الربيع العربي: أسبابها ونتائجها، كلية الحقوق والعلوم السياسية، جامعة سعيدة، الجزائر.

٦.د.عبدالحسين شعبان،٢٠١١،كوبا حلم غامض،الطبعة الاولى،دار فارابى، بيروت،لبنان.

٧. كاتي ماريا سولورزانو سيدينيو,2015,ابعاد ومستقبل عودة العلاقات الأمريكية – الكوبية، تجاهات اللأحداث، العدد 7

٨. محمد بن ابراهيم بن الحمد،٢٠٠٣،الشيوعية،الطبعة الاولى، دار بن خزيمة للنشر و التوزيع،الرياض.

٩.ثورة الكوبية، ويكبيديا عربية.

سەرچاوە فارسييەكان:

١. جلال درخشه،مهدي سياوشي،١٣٩٢، ماهيت انقلابهاي اجتماعي)علل وقوع و شرط تداوم(از منظر اميرمؤمنان علي)عليهالسلام، جستارهاي سياسي معاصر، پژوهشگاه علوم انساني و مطالعات فرهنگي، سال چهارم، شمارة سوم، پاييز 1392، صص 89 – 114.

٢. ناصر جمالزاده، محمدباقر باباهادي، رضا فيضي،١٣٩٦،
مؤلفههاي مانايي انقلاب اسلامي در منظومه فكري
مقام معظم رهبري)مدظلهالعالي، دوفصلنامه علمي- پژوهشي جامعهشناسي سياسي جهان اسلام، دوره 6، شماره 1، بهار و تابستان 1397)پياپي12